

NIEUWSBRIEF



J. Miasjutin, XXe eeuw
Lenin lost een schaakstudie op
Tekening

nummer 62

april 2003

kwartaaluitgave

ISSN 0927-9768

Geopend:

Dinsdag t/m vrijdag

en de eerste zaterdag

van de maand,

10.30-16.00 uur

MAX EUWE-CENTRUM

POSTBUS 11513 • 1001 GM AMSTERDAM

MAX EUWEPLEIN 30A • TELEFOON 020-625 7017 • FAX 020-639 2077

e-mail euwemec@xs4all.nl website <http://www.maxeuwe.nl/>

BESTUUR

E.J. Petersma, voorzitter
K. van Harn, secretaris
A. Riemens, penningmeester

H. Böhm
J. Nagel
H. Ree
K. Sterrenburg
G. Valk

Adviseur museum/bibliotheek: L.C.M. Diepstraten
Adviseur topschaak: J.H. Timman
Adviseur wetenschap: H.J. van den Herik
Bibliothecaris: F.F. Verbeek
Museum en pr-coördinator: E.E. Dirksen
Schaaktechnisch medewerker: A.C.M. Sibbing
Secretariaat: E.E. Dirksen en C. Lesger
Vrijwillige medewerkers: A. Bezemer, A. van Dijk,
P.J. van der Horst, K. Kok, H.J.M. Leeners, R. Nep,
H. Nieuwland, J.G. Pauptit, S. Sival, H. Vinke,
W.G. Vijvers, C. ten Woude

TEN GELEIDE

In dit nummer is de trouwe formule herkenbaar. In de rubriek 'Onder de loep' schrijft Leo Diepstraten over Lenin als schaker. De boekrecensies zijn weer in handen van Ton Sibbing. Er is een stukje over het museum van Eveline Dirksen. Ten slotte schrijft Wim Vijvers iets over een onbekende Russische schaker, A.V. Solovtsov. In de loop van dit jaar zal ik, na zes jaar, aftreden als voorzitter van het MEC-bestuur. Er wordt naar een opvolger gezocht. U wordt natuurlijk op de hoogte gehouden.

Errit Petersma

FINANCIËN

De activiteiten van het Max Euwe-Centrum worden financieel mogelijk gemaakt door:

ÉFDÉCÉ software, Mazars Paardekooper Hoffman, Lost Boys, de KNSB en de Gemeente Amsterdam.

Het Max Euwe-Centrum geniet ook immateriële steun, namelijk van:

Akzo Nobel, Chess Base, Corel, Corus, De Lage Landen Internationaal, Nederlandse Gasunie, Network Associates /Mc Afee, New In Chess, PRC-Bouwcentrum, Van de Giessen/De Noord, Vector Aandrijftechniek

In deze rubriek wordt een boek of een gedeelte van de MEC-bibliotheek voor het voetlicht gebracht.

VLADIMIR ILJITSJ OELJANOV, 1870-1924

De man, die wij hebben leren kennen onder de naam Nikolaj Lenin, een pseudoniem uit de Russische revolutie, heette eigenlijk Vladimir Iljitsj Oeljanov. Hij was afstammeling van Tataarse en Duitse voorouders. Hij werd geboren op 22 april 1870 te Simbirsk aan de Wolga. Dit stadje van toen zo'n 30.000 inwoners, in 1648 gesticht, heette sinds 1924 Oeljanovsk en telt momenteel ruim 530.000 inwoners. Men behoeft geen socialist of communist te zijn om een zekere bewondering op te brengen voor de man die erin slaagde het aanzien van de wereld te veranderen. Zeker 90 procent van de Oktoberrevolutie was het werk van Lenin. Wat er daarna van geworden is, met name onder Stalin, kan men niet allemaal op het conto van de man uit Simbirsk schrijven. Hij heeft trouwens geprobeerd te voorkomen dat Stalin hem zou opvolgen, hetgeen helaas niet is gelukt. Lenin kwam uit een welgesteld burgerlijk en intellectueel milieu. Zijn vader was een godsdienstig christen en had het gebracht tot inspecteur voor

het lager onderwijs in het district Simbirsk. In 1874 ontving hij de adellijke titel: *dvorjanin* (edelman). Daardoor waren zijn kinderen eveneens van adel. Het kerstfeest werd in het huis van de Oeljanovs op Duitse wijze gevierd met een kerstboom; het gezin ging ook regelmatig naar de kerk. Vader Ilja had wis- en natuurkunde gestudeerd aan de Universiteit van Kazan, hoofdstad van de Tataren, en daar ook zijn graad gehaald. Moeder Maria Aleksandrovna Oeljanova-Blank was van Duitse afkomst en opgevoed in de Duitse traditie. Ze hoefde niet naar kostschool, maar kreeg huisonderricht. Dat hield onder andere in: muziek, talen en literatuur, en zij sprak Frans, Duits en Engels. Ook haar kinderen kregen een goede opleiding en zo leerde Vladimir, evenals de anderen, pianospelen. Hij was vooral geïnteresseerd in Bach, Beethoven en Tsjaikovski. Hij zou de sonate *Appassionata* van Beethoven vaak en zeer goed gespeeld hebben.

A. Kotljarov, *De familie Oeljanov* (ca. 1884). Tekening. Gepubliceerd in *Shahmaty v SSSR* 1970 nr. 4, pag. 4 v.l.n.r. Vader Ilja Oeljanov, Anna, Olga II, Dimitry, Vladimir (Lenin), Moeder Maria, aan de vleugel, en Alexander. Het schaakbord in het midden.





M. Sokolov, *Lenin speelt schaak met zijn vrienden uit Sjoesjenko*
Aquarel.

Gepubliceerd in *Shahmaty v SSSR*, 1969
nr. 12, pag. 1

Lenin behoorde tot een gezin van acht kinderen, waarvan het derde en het zesde kind binnen een jaar na de geboorte overleed. Dat Lenin zou gaan studeren lag voor de hand. Er heerste een grote discipline in het gezin onder een zeer strenge vader. Als kind leerde Vladimir pas laat lopen, bijna tegelijk met zijn jongere zusje Olga. Samen met haar leerde hij op vijfjarige leeftijd lezen. Zodra hij voldoende Russisch kon lezen, bracht zijn moeder hem ook vreemde talen, zoals Frans, Duits en Engels bij. In 1879 ging hij in Simbirsk naar het gymnasium. Hij was een uitmuntend leerling, die steeds met onderscheidingen naar een hogere klas ging. Toen hij zestien was volgden er gebeurtenissen die zijn tot dan toe onbekommerde leven grondig veranderen. In 1886 stierf zijn vader, plotseling, achter zijn schrijfbureau te midden van zijn gezin. Een jaar later werd zijn oudere broer Alexander, die zich als student had aangesloten bij de revolutionaire organisatie Narodnaja Volja (De Wil van het Volk) opgehangen in de Sleutelburcht te Sint Petersburg en het was niet in de laatste plaats door de dood van zijn broer dat Vladimir evenals al zijn broers en zusters, de weg naar de revolutie insloeg. Terwijl hij nog inzate over het lot van zijn broer, moest hij eindexamen doen op het gymnasium. De examens vonden plaats tussen 17 en 22 mei. Zijn broer werd op 20 mei terechtgesteld. Vladimir behaalde uitstekende cijfers en kreeg het einddiploma samen met een gouden medaille. Ook Olga had in dat jaar met succes eindexamen gedaan.

Herhaalde verzoeken om tot de universiteit toegelaten te worden of een reis naar het buitenland te mogen maken werden op grond van zijn revolutionaire sympathieën steeds afgewezen. Maar in mei 1890 kreeg hij toestemming om als extraneus examen te doen aan de Universiteit van Sint Petersburg. In het voorjaar van 1891 deed hij zijn eerste tentamens aan de juridische faculteit. Hij had zich inmiddels in Sint Petersburg een kamer weten te verwerven. Olga woonde er ook, maar zij stierf in mei 1891 aan tyfus. In september van dat jaar deed hij zijn laatste tentamens en in januari 1892 kreeg hij van de hoofdinspectie van het Sint Petersburgse onderwijs het eerstegraads universiteitsdiploma, dat overeenkomt met een doctorstitel. Zijn moeder was door het overlijden van Olga diep getroffen en dat deed hem besluiten niet direct in Sint Petersburg te blijven, maar voor een jaar naar Samara te gaan, waar zijn moeder een klein landgoed bezat.

Fervent schaker

In zijn studententijd hield Lenin zich ook met het schaakspel bezig. Alle kinderen van het gezin Oeljanov hadden van hun vader Ilja leren schaken. Vladimir leerde het spel toen hij acht à negen jaar oud was. Al op zijn vijftiende won hij van zijn vader en in 1886, toen hij dus zestien was won hij, toen hij tijdens zijn vakantie in Sint Petersburg toelatingsexamen deed, een match tegen zijn broer Alexander. Toen hij in Kazan woonde, speelde hij vaak en hij



Foto I.B.A. Zürich, *Bij Maxim Gorki op Capri, 1908.*

Lenin schaakt met Bogdanov.

Gepubliceerd in *Shahmaty v SSSR*, 1970 nr. 3

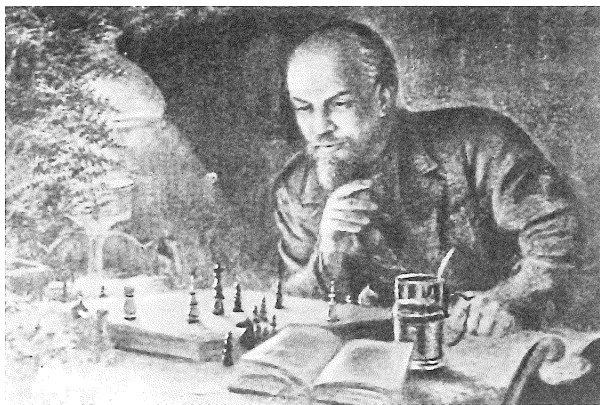
bezocht er een schaakclub, waar hij destijds zijn neef A.A. Ardasjev als schaakpartner vond. Gedurende zijn verblijf in Samara streed Lenin succesrijk met de beste spelers van die stad in allerlei matches. Hij nam het spel altijd zeer serieus en hield, volgens zijn jongere broer Dimitry, niet van wat hij 'makkelijke spelletjes' noemde. Wat hem de meeste voldoening gaf was de hardnekkige worsteling om steeds de beste zet te vinden, de inspanning om een uitweg te vinden in een moeilijke, soms wanhopige situatie. Het uiteindelijke resultaat, of hij nu won of verloor, was voor hem van secundair belang. Hij was blij als zijn tegenstander goed speelde, maar ontevreden als deze blunderde. Als zijn tegenstander het te gemakkelijk voor hem maakte, zei hij met een glimlach: "Ik ben het niet die de partij gewonnen heeft, maar jij die hem verloren hebt."

Nog in Samara ging Lenin op initiatief van Mark Timofejevitsj Jelisarov, de latere echtgenoot van zijn oudste zuster Anna, correspondentieschaak spelen

met Andrej Chardin (1842-1910). Deze bekende meester vond omstreeks 1878 te Sint Petersburg in Tsjigorin, Alapin en Schiffers zijn tegenstanders. Later, in 1895, speelde Chardin te Samara, waar hij woonde en advocaat was, een match tegen Emanuel S. Schiffers (1850-1904). Van de negen partijen won Chardin er overigens slechts één, verloor er zes en speelde tweemaal remise. Maria Oeljanova schreef later "dat in de periode 1889-1893 te Samara bij ons thuis er een bloeiend schaakleven was". Vladimir, zijn jongere broer Dimitry en Mark Timofejevitsj, zijn zwager, speelden goed. Van deze Mark is bekend dat hij in 1899 een simultaanpartij van Tsjigorin won. Een Russische speler van de oudere generatie, P. Dolgov, schrijft ergens: "Als kind keek ik vaak toe bij de schaakpartijen 's avonds bij ons thuis. Meestal waren er zes of acht spelers en als Chardin erbij was werden er vaak simultaans gegeven of soms een of twee consultatiepartijen. Lenin was vaak van de partij op deze schaakavonden." Ook ten huize van Chardin werd wel geschaakt en dankzij zorgvuldige vermoming kon Lenin op weg naar hem toe aan de aandacht van de politie ontsnappen.

In 1894 breekt een nieuwe periode aan. Vladimir verhuist naar Sint Petersburg en wordt er assistent op het advocatenkantoor van M.F. Wolkenstein, maar in feite was hij meer politiek actief. Hij leerde in dat jaar ook Nadesjda Konstantinova Kroepskaja kennen, met wie hij later trouwde. In het voorjaar van 1895 liep Lenin een zware longontsteking op, maar zodra hij beter was reisde hij voor het eerst naar het buitenland.

Tijdens de voorbereiding voor een eigen krant werd hij in december 1895 samen met enkele kameraden gearresteerd. Hij bracht veertien maanden door in een eenpersoonscel, maar kon schriftelijk contact houden met zijn kameraden en zijn familie via geheime methoden van schrijven in bibliotheekboeken, welke hij in ruime mate lenen kon. Op 10 februari 1897 besloot de regering Vladimir voor drie jaar naar Oost-Siberië te verbannen. Toen hij uit het huis van bewaring kwam, kreeg hij verlof tot 1 maart in Sint Petersburg te blijven. Op 1 maart ging hij, via Moskou, waar hij een paar dagen bij zijn moeder



V.E. Kajdalov, *V.I. Lenin te Sjoesjenkoje*
Schilderij van Oezbeekse Volkskunst
Gepubliceerd in Shahmaty v SSSR,
april 1973

bleef, in ballingschap naar Siberië. Tot midden mei woonde hij in Krasnojarsk, een stad van 500.000 inwoners. Vandaar uit reisde hij per schip over de rivier de Jenissei stroomopwaarts naar Monussinsk en vervolgens per boerenkar naar een dorp in de buurt van de Chinese grens, Soesjenkoje, waar hij tenslotte op 20 mei 1897 arriveerde. Hij zou er bijna drie jaar moeten blijven. Hij hield er zich bezig met heel veel lezen, zwemmen, jagen en schaken.

In 1898 trouwde hij met Nadesjda Kroepskaja, die tot drie jaar ballingschap in het district Oefa was veroordeeld. Zij kreeg verlof naar Sjoesjenkoje te reizen met haar moeder, die inmiddels weduwe was. Nadesjda trok samen met haar moeder Jelisaveta en een dertienjarig hulpje bij Lenin in. De bruiloft, op 22 juli, was een kerkelijk huwelijk, destijds de enige mogelijke vorm. Een van de vrienden en medestrijders in Sjoesjenkoje was Gleb M. Krsjisjanovski die later ook tot het Centraal Comité toetrad. Lenin had in die tijd zijn oorspronkelijke naam Oeljanov gewijzigd in Lenin, ontleend aan de grote rivier in Siberië, de Lena. In Soesjenkoje werd druk geschaakt. Vladimir Iljitsj had er drie vaste schaakvrienden, allereerst de reeds genoemde Gleb M. Krsjisjanovski. Voorts nog in Minussinks V.V. Starkov en anderen. Met Pantalejmon N. Lepesjinski speelde Lenin ook correspondentieschaak. Overigens zijn mij geen partijen van Lenin bekend, hoewel er een uitgebreide bibliografie over Lenins activiteiten op schaakgebied bestaat. Het is echter moeilijk daarop de hand te leggen.

In 1900 brak er voor Lenin een nieuwe periode aan van langdurig verblijf in het buitenland. In december kwam het eerste nummer van zijn krant *Iskra* uit, hetgeen De Vonk betekent. Hij zorgde ervoor dat het blad illegaal in Rusland verspreid werd. In 1907 ging hij naar Londen waar hij voor het eerst Maxim Gorki ontmoette. Gorki richtte in 1907 op Capri een partij-school op voor sociaal-democraten en in 1908 bezocht Lenin Gorki aldaar. Ook Bogdanov was daar aanwezig, maar hun onderlinge verhouding ontwikkelde zich minder gunstig. In december 1908 verhuisde Lenin naar Parijs. Hij betrok samen met zijn vrouw en zijn jongste zuster Maria een woning aan de Rue Marie-Rose. Toen begin 1917 in Rusland de revolutie uitgebroken was, probeerde Lenin direct naar Rusland af te reizen. Dat was echter een zeer groot probleem. Na allerlei avonturen kon hij met de trein via Duitsland naar Zweden komen in een speciale wagon. Bij de grenspost tussen Finland en Rusland werd hij door zijn zuster Maria afgehaald en kwam hij tenslotte aan in Petrograd, zoals Sint Petersburg inmiddels heette.

Wij zullen ons in dit artikel niet zozeer met politiek bezighouden; in feite gaat het erom Lenin te tonen als schaakspeler. In mei 1921 kreeg Lenin een beroerte en ging voor genezing in Gorki (het voormalige Nisjni Novgorod) wonen. In november van dat jaar al kwam een tweede attaque. Niettemin gaf hij zijn bezorgdheid te kennen omtrent de bureaucratie en de incompetentie in zijn land. Hij had felle kritiek op

Stalin en drong er bij de partij op aan Stalin uit zijn functie te zetten. Op 10 maart 1923 beroofde een derde attaque Lenin van zijn spraakvermogen en was zijn politieke carrière ten einde. Hij overleed op 21 januari 1924.

Herinneringen

Hoezeer Lenin in het schaakspel kon opgaan blijkt uit de herinneringen die zijn vrouw heeft opgeschreven. Nog tijdens zijn correspondentiepartij tegen de schrijver Lepasjinski zou hij 's nachts in zijn slaap hebben gemompeld: "Als hij met zijn paard hier naartoe gaat, zal ik met mijn toren daarheen gaan." Er is een hele verzameling aan boeken van schrijvers die herinneringen oproepen aan Lenin en het schaakspel in de periode van 1900-1922. Zo vertelt F.N. Petrov een verhaal over een partij tussen Lenin en zijn broer Dimitry, een uitstekend schaker. A.S. Gretsjev-Tsjernov vertelt over herinneringen aan schaakpartijen tijdens bijeenkomsten van bolsjewieken in een Parijs schaakcafé aan de Avenue d'Orléans in 1909, het café waar Lenin stamgast was. Op een keer wilde hij een van zijn Franse vrienden een stuk voorgeven, maar toen deze weigerde, zei hij: "Des te erger voor jou, ik zal je paard opslokken" en toen uitkwam wat hij voorspelde, voegde hij eraan toe: "Ben je nou tevreden?" E.M. Jampolski schreef op het einde van 1921 dat Lenin wel schaakte met de chirurg B.C. Weisbrod. Bekend is verder dat Lenin bij zijn bezoek aan Gorki op Capri tegen A. Bogdanov schaakte. Op een foto ziet men hem in de open lucht met een bolhoed aan tafel zitten met de zwarte stukken. Achter hen staan vier personen onder wie Gorki met een grote hoed naast Kroepskaja. Behalve de partijen die Lenin speelde is het bekend, dat hij ook graag schaakproblemen oploste. Zo was hij bijzonder gecharmeerd van de studie van de gebroeders V. en M. Platov die een eerste prijs behaalden in het Rigaer Tageblatt in 1909. Lenins broer Dimitry componeerde ook schaakproblemen. Olga schreef eens dat zij een schrift bewaarde waarin Dimitry zijn schaakproblemen noteerde. Als partij-speler klaagde Dimitry nog wel eens dat hij nauwelijks gelijkwaardige tegenstanders kon vinden. In een

brief van 21 juli 1912 schreef hij vanuit Feodosia aan zijn zus Maria: "Ik speel bijna helemaal geen schaak meer." Aan Lenin had Dimitry geschreven dat een probleem van hem was opgenomen in Nivije, bijlage bij *Literatuur en Populaire Wetenschappen* van 1909. Lenin schreef hem op 13 februari 1910 terug over diens compositie: "Jouw opgave heb ik heel gemakkelijk opgelost."

RECENSIES

Biografieën

Svetozar Gligoric werd onlangs tachtig jaar. Echt vieren was er dit jaar niet bij, want de Joegoslavische grootmeester werd rond zijn verjaardag in zijn eigen huis overvallen, mishandeld en beroofd. Triest, maar waar. Eind 2002 verscheen bij Batsford een Engelse autobiografie van Gligoric (1). Al eerder was er van de Joegoslaaf een Russische (oplage 100.000 !) en Servo-Kroatische editie verschenen. Gligorics schaakcarrière beslaat ruim zestig jaar en in zijn toptijd werd hij beschouwd als de beste speler buiten de Sovjet-Unie. Het boek bevat 130 partijen die per opening gerangschikt zijn op jaartal. De oudste partij uit het boek is van 1939 – Gligoric was toen dus zestien jaar – en de meest recente partij is uit 2001.

Gligoric is beroemd, maar van Elmars Zemgalis – eveneens in 1923 geboren – zullen maar weinig schakers hebben gehoord. In 1944, toen de Russische troepen oprukten, vluchtte Zemgalis vanuit zijn Letse geboorteplaats Riga westwaarts. Na de oorlog speelde hij met succes in verschillende toernooien in West-Duitsland. Zijn beste resultaat behaalde Zemgalis in 1949 in het toernooi te Oldenburg. Hij werd daar samen met Bogoljubow gedeeld eerste met een score van 12 uit 17. In zijn boek over Zemgalis (2) berekent Donaldson dat Zemgalis op basis van dit resultaat en van zijn scores in Augsburg 1946 (13 uit 16) en Hanau 1947 (10 uit 15) de grootmeesternorm had moeten worden toegekend. Dit is nooit gebeurd. In 1952 emigreerde Zemgalis samen met zijn vrouw naar de Verenigde Staten en gaf hij de voorkeur aan een maatschappelijke carrière als wiskundige.

- 1) Svetozar Gligoric, *I play against pieces*, Batsford, Londen, 2002, 288 pag., ISBN 0-7134-8770-4, prijs £ 15.99.
- 2) John Donaldson, Elmars Zemgalis, *Grandmaster without the title*, Pomeranian Publishing, Berkeley, 2001, 160 pag., prijs \$ 16.00.

Batsford

Bij Batsford verschenen onlangs vier boeken bestemd voor de clubschaker. Gary Lane schreef een boek voor mensen die de platgetreden paden in de opening willen vermijden (3). De meeste schakers zullen gehoord hebben van de 'Tsjigorin-verdediging' en 'het London-systeem', maar wie kent de 'Barry-Attack' of de '150-Attack'? Als men bedenkt dat Miles Karpovs openingszet e4 ooit beantwoordde met a6, dan kan men zich zeker op clubniveau veel permitteren. Bovendien, zo absurd zijn de in dit boek aangedragen ideeën nu ook weer niet. De andere drie boeken die bij Batsford verschenen staan in het teken van de combinatie. Leonard Barden is schaakmedewerker bij diverse Engelse kranten. Zijn boek bestaat uit plaatjes met praatjes (4). Bij ieder diagram vertelt hij iets over de achtergrond van de partij of van de speler(s). Achter in het boek bevinden zich ook studies en schaakpuzzels zoals: 'Op hoeveel manieren kan wit vanuit de beginstelling op de derde zet schaak op f7 geven?' Dit soort frivoliteiten zal men bij McDonald niet vinden (5). Hij behandelt combinaties aan de hand van bekende thema's zoals penning, dubbele aanval en dergelijke, à la Van Wijgerden, zal ik maar zeggen. Een oud gezegde luidt: 'Van je verliespartijen kun je het meest leren.' Dit credo hanteerde Chris Baker bij het schrijven van dit boek. Baker hanteert de klassieke indeling: opening, middenspel en eindspel. Met uitzondering van het eindspel behandelt hij complete partijen van minder bekende spelers, veelal gespeeld in de Britse competitie of in Britse open toernooien (6).

- 3) Gary Lane, *Ideas behind modern chess openings*, Batsford, Londen, 2002, 176 pag., ISBN 0-7134-8712-7, prijs £ 14.99.

- 4) Leonard Barden, *The Batsford chess puzzle book*, Batsford, Londen, 2002, 176 pag., ISBN 0-7134-8769-0, prijs £ 14.99.
- 5) Neil McDonald, *Mastering chess tactics*, Batsford, Londen, 2002, 192 pag., ISBN 0-7134-8720-0, prijs £ 14.99.
- 6) Chris Baker, *Learn from your chess mistakes*, Batsford, Londen, 2002, 144 pag., ISBN 0-7134-8766-6, prijs £ 14.99.

Geschiedenis

Met een beetje geluk kun je anno 2003 bij belangrijke toernooien alle partijen thuis live volgen via internet. Tegenwoordig zou het ondenkbaar zijn dat officiële partijen van de wereldkampioen niet genoteerd worden en dus voor het nageslacht verloren gaan. Maar slechts veertig jaar geleden gebeurde dat nog. Van de partij tussen de toenmalige wereldkampioen Botvinnik en topgrootmeester Flohr (Amsterdam, 1963) zijn slechts de eerste elf zetten bewaard gebleven. Het was weliswaar een salonremise in 21 zetten, maar toch... De beide Russen brachten in 1958 en in 1963 een bezoek aan Nederland om (naast lucratieve simultaans) hun krachten te meten met de Nederlandse schaaktop met uitzondering van Euwe. In beide zeskampen waren Donner, Bouwmeester en Van Scheltinga van de partij. Het veld werd in Wageningen (1958) gecompleteerd door Frits Roessel en in Amsterdam (1963) door Frans Kuijpers. Evert-Jan Straat heeft in eigen beheer een boekje uitgegeven om deze twee zeskampen aan de vergetelheid te ontrukken (7). Uitgangspunt voor deze uitgave waren de verslagen die zijn vader, Evert Straat, destijds schreef voor de Volkskrant. Dankzij een toernooibulletin van Withuis en Orbaan zijn alle partijen uit Wageningen bewaard gebleven, maar van Amsterdam heeft Straat jr. elf complete partijen en twee fragmenten van de in totaal vijftien gespeelde partijen kunnen traceren. Hein Donner speelde in dit boekwerkje een bijrol, maar in het nieuwe boek van Münninghoff staat Donner centraal (8). Ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de Haagse schaakvereniging Discendo Discimus (DD) schreef hij een boek over de tweekamp, die Donner in 1950

speelde tegen Euwe en de tweekamp een jaar later tegen Prins. Toen Donner in januari 1950 als 22-jarige debutant tot ieders verbazing het Hoogoven-toernooi won voor onder anderen Euwe, werd amper een week later op de ledenvergadering van DD besloten om een match tussen Euwe en Donner te organiseren. De jonge Hagenaar leed een minimale nederlaag: $2\frac{1}{2}-1\frac{1}{2}$. Een jaar later vond er in het Nationale Schaakgebouw in Den Haag weer een tweekamp plaats. Ditmaal was Prins de opponent van de jonge Donner, die deze match overtuigend won met $4\frac{1}{2}-1\frac{1}{2}$. Tijdens deze match werd de basis gelegd voor hun jarenlange onderlinge vete. Het boek is heel bijzonder door de aandacht die is besteed aan de typografie en de grafische vormgeving. Zo zijn alle gebruikte maten deelbaar door het voor schakers karakteristieke getal 8. Je zou het boek kunnen vergelijken met *Opposition et Cases Conjuguées* van het duo Halberstadt en Duchamp. Het boek is jammer genoeg slechts verkrijgbaar via de website van ODT: www.graphicdesignandvisualconcept.com. De Nijmeegse vereniging *Strijdt met Beleid* (SMB) claimt in 1998 haar 150-jarig bestaan te hebben bereikt. Het door Jan van de Mortel geschreven jubileumboek is pas in 2002 verschenen (9). Het is een degelijk en fraai gebonden uitgave geworden, en men komt er ruiterlijk voor uit dat als SMB daadwerkelijk zo lang heeft bestaan, dat het toch op zijn minst van 1867 tot 1907 een winterslaap heeft gehouden. In het *Schach-Jahrbuch* 1892/93 van Johann Berger wordt SMB dan ook niet vermeld. Een van de gloriejaren van SMB was de beginperiode (1848-1867) met illustere figuren als generaal Hulst, majoor Spoelstra en Antonius van der Linde. Een ander hoogtepunt was de promotie in 1984 naar de hoofdklasse, waar de club zich tot op heden heeft weten te handhaven. De jubileumboekjes van de Bochumer Schachverein 02 (10) en SV Promotie uit Zoetermeer (11) zijn eigenlijk alleen interessant voor de eigen (ex-)leden, want spelers van (inter)nationale faam hebben deze clubs niet voortgebracht. Curieus detail is dat in 1952 bij de oprichting van Promotie eerst de naam Donner favoriet was. De pas 25-jarige Hagenaar zou persoonlijk benaderd worden om zijn naam aan de club te verbinden.

Het is er niet van gekomen. Elf jaar later wist de oud-voorzitter zich te herinneren dat Donner op hun brief nooit gereageerd had. De arme man zal zich niet gerealiseerd hebben dat Donner überhaupt nooit brieven opende, laat staan deze beantwoordde.

- 7) Evert Straat, Botwinnik en Flohr in Nederland, particuliere uitgave, Amsterdam, 2002, 48 pag., prijs € 7,50.
- 8) Alexander Münninghoff, *Koning keizer prins*, ODT, Den Haag, 2002, 108 pag., prijs € 18,52.
- 9) Jan van de Mortel, *Geschiedenisboek schaakvereniging Strijdt met Beleid, 1848-1998*, SMB, Nijmegen, 2002, 102 pag.
- 10) Hans-Jürgen Fresen, *Hundert Jahre Bochumer Schachverein 02*, Bochumer Schachverein 02, Bochum, 2002, 38 pag.
- 11) Ruurd Kunnen, *We hebben geschaakt, dus we bestaan. Schaakvereniging Promotie 1952-2002*, swob De Kade, Zoetermeer, 2002, 102 pag., ISBN 90-806880-2-9.

Eindspel(studie)

Jan van Reek – wie anders? – schreef het vijftigste boek van de Stichting Eindspel (STES). Onderwerp dit keer is de oude ijzervreter Viktor Korchnoi (12). Aan de ene kant een dankbaar onderwerp, aangezien Van Reek kon putten uit een schaakcarrière van meer dan vijftig jaar, aan de andere kant staat Korchnoi bekend om zijn vechtlust en dat hij vrijwel nooit korte remises speelt. Dat maakt dat Van Reek een keuze heeft moeten maken uit een gigantisch aantal praktijkvoorbeelden. Het boekje is, zoals gebruikelijk bij Van Reek, simpel uitgevoerd en degelijk van inhoud. De Israëlische eindspelcomponist Jehuda Gruengard kende twee actieve periodes van composities met een intermezzo van vijftien jaar. In zijn laatste periode legde hij zich toe op helpmatten in $2\frac{1}{2}$ zet. Na zijn dood – op 1 januari 2000 – besloot zijn familie een compositiewedstrijd ter zijner nagedachtenis uit te schrijven. Het toernooi was met maar liefst 293 inzendingen een groot succes. Uri Avner stelde een fraai uitgevoerd boekje samen met studies van Gruengard zelf en de bekroonde studies uit de compositiewedstrijd (13).

- 12) Jan van Reek, Viktor Korchnoi, STES, Margraten, 2003, 54 pag., ISBN 90-74827-50-0.
- 13) Uri Avner, *The Chess Problem Tourney in Memory of Dr Jehuda Greengard and a Selection of His Chess Compositions*, Variantim, Ramat-Gan, 2002, 36 pag.

Correspondentieschaak

In 2001 bestond de internationale bond voor correspondentieschakers (ICCF) vijftig jaar. Een goede reden om een jubileumboek samen te stellen (14). Het boek bevat een hoofdstuk over de geschiedenis van de ICCF, gevolgd door bijdragen van de 56 aangesloten landen. Daarna volgen overzichten van alle belangrijke toernooien en van alle titelhouders. Met name dit gedeelte is belangrijk als historisch naslagwerk. Nol van 't Riet, de huidige Nederlandse gedelegeerde bij de ICCF, produceerde onlangs twee boeken over correspondentietoernooien (14 en 15). Het eerste gaat over de vierde editie van de Coppa Latina Europe America (CLEA). Drie Europese landen met een op Latijn gebaseerde taal bonden op acht borden weer de strijd aan met drie Amerikaanse landen. Voor de vierde keer op rij zegevierden de Europeanen, dit keer vertegenwoordigd door Italië, Frankrijk en België, dat zijn debuut maakte in de CLEA. Italië was van de zes landen veruit het sterkst. Vrijwel gelijktijdig verscheen van dezelfde auteur een boek over het Millennium Email Chess Tournament (16). Van 't Riet was door Joop van Oosterom uitgenodigd voor een ontmoeting op 26 april 1999 in het Jan Tabak-hotel 'te Naarden-Bussum' (sic). Van Oosterom vroeg Van 't Riet een soort Linares-toernooi in het correspondentieschaak te organiseren. Uiteindelijk werd gekozen voor partijen gespeeld per e-mail en kon het sterkste toernooi ooit (Categorie XIX, Elo: 2708) met zes deelnemers en een prijzenpot van ruim f 100.000,- in januari 2000 van start gaan. Het was een verrassing dat de op papier nummers 4 en 5 (de Duitser Elwert en de Oostenrijker Tarnowiecki) als eerste en tweede eindigden en de twee sterkste spelers (de Zweed Ulf Andersson en de Nederlandse wereldkampioen Gert-Jan Timmerman) juist vierde en vijfde werden.

- 14) Pedro Hegoburu, ICCF Gold, ICCF, Buenos Aires, 2002, 376 pag., ISBN 0-9543752-0-3.
- 15) Nol van 't Riet, *Coppa Latina Europe America 4*, eigen beheer, Gouda, 2002, 42 pag.
- 16) Nol van 't Riet, *Millennium Email Chess Tournament 2000-2002*, eigen beheer, Gouda, 2002, 56 pag.

Diversen

De eerdergenoemde Gligoric is de laatste tijd erg productief. Zijn derde boek dat binnen één jaar tijds bij Batsford verscheen, gaat over het Fischerandom Chess (17). Het schaakspel waarbij de stukken een totaal andere beginopstelling hebben en waardoor alle bestaande openingstheorie in de prullenbak kan. Of dit het schaak van de toekomst wordt zal de tijd moeten leren. In 2001 speelden twee wereldtopspelers, Michael Adams en Peter Leko, in Mainz een match over acht partijen random-chess. Leko won nipt. Uiteraard biedt dit type schaak ongekende mogelijkheden. Er zijn volgens Gligoric alleen al 960 (!) verschillende beginopstellingen mogelijk. Het weinige tot nu toe beschikbare partijmateriaal laat zien dat het nieuwe spel kan leiden tot korte, spectaculaire partijen. Wel is het zo dat, naarmate de partij langer duurt, er steeds 'normale' stellingen op het bord verschijnen. Jules Welling schreef in 2001 een schaakboek voor kinderen getiteld *Mat!*. Een jaar later komt Welling met een nieuw kinderboek over schakers die hun carrière als wonderkind zijn begonnen (18). Uiteraard komen spelers als Capablanca en Reshevsky aan bod. Tegenwoordig is het begrip 'wonderkind' zeer betrekkelijk en kunnen kinderen van vijftien jaar zich al met de wereldtop meten.

- 17) Svetozar Gligoric, *Shall we play Fischerandom chess?*, Batsford, Londen, 2002, 144 pag., ISBN 0-7134-8764-X, prijs £ 12.99.
- 18) Jules Welling, *Van pion tot koning*, Van Holkema & Warendorf, Houten, 2002, 88 pag., ISBN 90-269-9624-1.

Een nieuw jaar brengt vaak een fris begin: dat wensen we u allen toe. Het jaar 2002 sloten we, zoals u kunt begrijpen, met een zucht af. En met een glimlach dankzij Katy van der Mije-Nicolau en anderen die het Max Euwe-Centrum in 2002 met schenkingen bedachten.

In het najaar van 2001 vierde Nona Gaprindashvili, bij de ouderen onder ons bekend als de FIDE-wereldkampioene van 1962 tot 1978, haar zestigste verjaardag. Het was een groot feest, daar in Georgië, en tot de genodigden behoorden onder anderen Milunka Lazarevic en Katy van der Mije-Nicolau, Nona's opponenten van weleer. Katy van der Mije heeft het fraaie aandenken aan deze manifestatie aan het Max Euwe-Centrum geschenken: dat vult nu naast 'Lang Leve de Koningin' een van die lege plekken in die vitrine op.

Af en toe brengt een schoolklas het MEC een bezoek. Zoals de groep van zo'n twintig kinderen van Elkerlyck uit Hilversum. Deze docente had zich van tevoren in het MEC georiënteerd en een quiz voor haar – enthousiaste – leerlingen bedacht die hen door de tentoonstelling voerde. Een idee dat navolging verdient.

Voorts werken we gestadig voort aan de inventarisatie van de MEC-collectie. Maar het wordt tijd dat er weer eens iets getoond wordt, zo vond de Museumcommissie. Eind juni, zo omstreeks het schaakfestival op het Max Euweplein (zaterdag 5 juli) willen we intern een tentoonstellinkje gerealiseerd hebben met schaakcuriosa uit onze eigen collectie. U bent van harte welkom.

Vele lezers weten dat Mark Taimanov de beste pianist onder de schakers is en de beste schaker onder de pianisten. Weinigen zullen echter weten dat hij een voorganger had in Alexander Vladimirovitsj Solovtsov, een tijdgenoot van Tsjigorin, Ruslands bekendste schaker uit de negentiende eeuw.

Solovtsov werd in 1847 geboren in Kazan, de oude Tartarenstad, waar hij schaken leerde van zijn vader, bataljonscommandant van het plaatselijke garnizoen. Alexander vertoonde zoveel muzikaal talent dat hij in 1869 naar het conservatorium in Moskou werd gestuurd. Hij voltooide de opleiding tot concertpianist bij Nicolai Rubinstein en werd daarna aangesteld als leraar aan hetzelfde conservatorium.

Tijdens zijn pianostudie in de jaren zeventig nam hij actief deel aan het schaakleven. Het analyseren van partijen was een welkome afwisseling bij het spelen van etudes. In deze jaren nam hij deel aan enkele nationale toernooien. In het nieuwjaarstoernooi te Sint Petersburg rond de jaarwisseling 1878-1879 werd hij gedeeld derde, waarbij hij de enige was die van Tsjigorin won. In de daaropvolgende jaren behaalde hij enkele malen met grote overmacht het kampioenschap van Moskou. In 1877 was hij al gekozen tot president van het Moskouse schaakgenootschap. Na 1880 beletten zijn muzikale werkzaamheden hem toernooien te spelen en beperkte hij zich tot korte matches en losse partijen. In 1892 was zijn totale score tegen Tsjigorin +14-15=3 en werd hij overgehaald tot een tweekamp met hem te spelen. Die match werd helaas een debacle. Na een remise in de eerste partij verloor Solovtsov de vier volgende partijen en gaf de tweekamp gewonnen.

Hij trok zich uit het actieve schaakleven terug, hoewel hij in 1894 nog een remise tegen Mieses maakte in een match van twee partijen en in 1898 nog eenmaal kampioen van Moskou werd. Solovtsov overleed in 1923.

Bron: I.M. Linder, *Pervyye Russkije Mastera*. Moskou, 1979.

De Nieuwsbrief is bestemd voor de donateurs van het Max Euwe-Centrum. U kunt de Nieuwsbrief regelmatig ontvangen door donateur te worden van de Stichting Max Euwe-Centrum, door een bedrag van minimaal € 12,50 per kalenderjaar (meer mag ook) over te maken op Postbankrekeningnummer 5401670 t.n.v. Max Euwe-Centrum te Amsterdam. Of door te bellen: 020-6257017, waarbij u advies omtrent de betaling mag verwachten.

AGENDA

Boeken(ruil)markt

Zaterdag 31 mei van 11.00 tot 14.00 uur de halfjaarlijkse

boeken(ruil)markt in het Max Euwe-Centrum.

Tafels voor particulieren graag van tevoren (gratis) reserveren.

Het Max Euwe-Centrum stelt goede ideeën op prijs. Degenen die met ons mee willen denken over mogelijkheden op het gebied van bijvoorbeeld (schaak)-tentoonstellingen of andere activiteiten, worden verzocht ons daarvan op de hoogte te stellen.

Schaakboekenverzamelingen kan men legateren aan de Stichting Max Euwe-Centrum. Als u daarover denkt of iemand kent met deze gedachte, houden wij ons van harte aanbevolen.